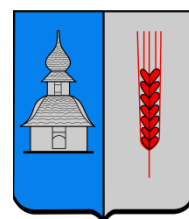

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma Forssan seudulla

2017-2020

Sisällysluettelo

JOHDANTO.....	3
1. LASTEN, NUORTEN HYVINVOINNIN NYKYTILA FORSSAN SEUDULLA	5
1.1. Tilastokatsaus	5
1.1.1. Koulutustaso, toimeentulo, työttömyys, rikollisuus.....	6
1.1.2. Koululaisten hyvinvointi	7
2. HYVINVOINTISUUNNITELMAN LÄHTÖKOHDAT 2017-2021	7
2.1. Asiantuntijoiden arvioita nykytilasta.....	7
2.2. Lasten ja nuorten arvioita nykytilasta	8
2.3. Vanhempien arvioita nykytilasta	11
2.4. Arvottaminen.....	13
3. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA TUKEVAT PALVELUT	14
3.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja kasvuolojen kehittäminen.....	14
3.1.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen	14
3.1.2. Lapsinäkökulman huomioon ottaminen yhdyskuntasuunnittelussa.....	15
3.1.3. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluista huolehtiminen.....	15
3.1.4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen	18
3.1.5. Lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen	18
3.2. Kasvatusta tukevat palvelut	19
3.2.1. Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja erityisen tuen tarpeen tunnistaminen.....	19
3.2.2. Lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukeminen	19
3.2.3. Lapsen huomioon ottaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa	21
3.2.4. Ehkäisevä lastensuojelu.....	22
3.3. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu.....	22
3.3.1. Lastensuojelun palvelujärjestelmä Forssan seudulla	22
3.3.2. Avohuollon tukitoiminen riittävyys ja toimivuus suhteessa asiakkaiden tarpeisiin.....	23
3.3.3. Sijaishuollon järjestäminen.....	24
3.3.4. Resurssit ja kehittäminen	26
4. HYVINVOINTISUUNNITELMAN TAVOITTEET, TOIMENPITEET, SEURANTA JA ARVIOINTI.....	27
LIITTEET	31

JOHDANTO

HYVINVOINTISUUNNITELMAN TARKOITUS

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava Lastensuojelulain (417/2007 12§) mukainen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä koskeva hyvinvointisuunnitelma, joka kuvaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen lisäksi lastensuojelun järjestämistä ja kehittämistä kunnassa. Suunnitelma ohjaa, johtaa ja kehittää lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointityötä kunnassa. Suunnitelma on sekä strateginen että konkreettinen toimintaohjelma, joka sisältää lasten ja nuorten parissa tehtävän hyvinvointityön arvopohjan ja tahtotilan, sekä konkreettiset tavoitteet, painopisteet ja kehittämissuositukset tuleville vuosille.

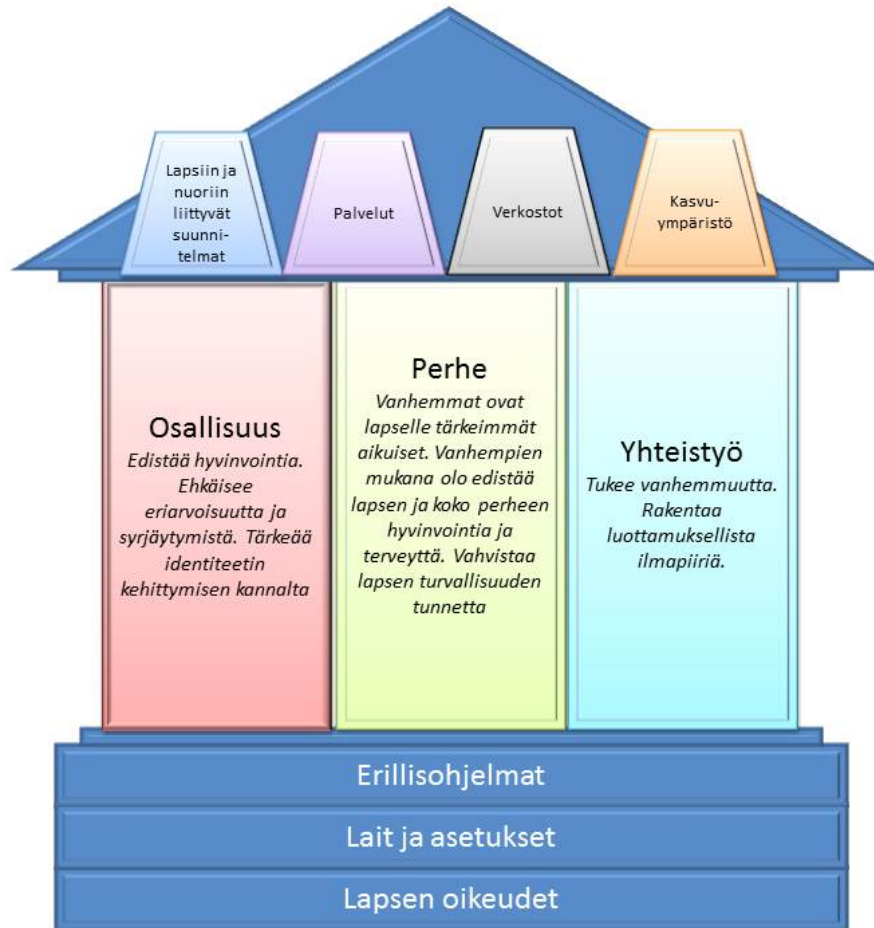
Forssan seudulla lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on päätetty tehdä seudullisesti Forssan, Humppilan, Jokioisten, Tammelan ja Ypäjän kuntien, sekä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän välisessä yhteistyössä. Hyvinvointikuntayhtymä tuottaa seutukunnan sosiaali- ja terveydenhuollon perhepalvelut ja toimii kaikkien viiden kunnan alueella, jonka takia päävastuu hyvinvointisuunnitelman laadinnasta on osoitettu hyvinvointikuntayhtymällä. Suunnitelma on laaja-alainen koskettaen lasten ja nuorten kasvuoloja, hyvinvoinnin edistämistä ja epäkohtien ehkäisemistä, vanhemmuuden tukea sekä lasten ja nuorten erilaisia palveluja lastensuojelupalvelut mukaan lukien.

Kuntien kunnanvaltuustot hyväksyvät hyvinvointisuunnitelman sekä seuraavat ja arvioivat sen toteutumista vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma ohjaa konkreettisesti kuntien hyvinvointi- ja lastensuojelupolitiikkaa. Valtuustojen tulee ottaa suunnitelman toteuttaminen huomioon kunkin vuoden talous- ja toimintasuunnitelmassa.

SUUNNITELMAN LAADINTAPROSESSI

Hyvinvointisuunnitelman valmistelu käynnistyi eri asiantuntijaryhmille suunnatulla aloitusseminaarilla, jonka jälkeen työryhmätyöskentelyn keinoin eri ammattilaiset esittivät näkemyksiään alueen vahvuuksista ja puutteista sekä toivat esiin näkemyksensä tarvittavista kehittämistoimenpiteistä. Lisäksi aloitusseminaarissa keskusteltiin lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja hyvinvoinnin riskitekijöistä. Työskentelyn pohjalta hyvinvointisuunnitelman keskeisiksi painopisteiksi Forssan seudulle määriteltiin lasten, nuorten ja vanhempien osallisuus, koko perheen huomioiminen palveluissa ja laaja-alainen yhteistyö. Osallisuus tukee lapsia, nuoria ja lapsiperheitä arjessa pärjäämisessä ja kannustaa heitä toimimaan aktiivisina yhteisönsä jäseninä. Osallisuus ehkäisee myös useita ongelmia, kuten syrjäytymistä, kaltoin kohtelua ja päihteiden käyttöä. Arjessa lapsen keskeisin elämänpiiri on perhe. Perheen mukanaolo työskentelyssä edistää paitsi lapsen ja nuoren, myös koko perheen hyvinvointia. Perheen huomioiminen kokonaisuutena palveluissa lisää perheen sisäistä yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta. Perhe on se yksikkö, josta lapsi tai nuori joka aamu lähtee hoitoon, kouluun tai opiskelemaan, ja johon hän joka ilta palaa. Perhe on tiivis ja merkityksellinen yhteisö vielä itsenäistymisen jälkeenkin. Ammattilaisten ja perheiden välinen sujuva yhteistyö tukee vanhemmuutta ja rakentaa luottamuksellista ilmapiiriä.

Eri ammattiryhmien välinen yhteistyö taas kokoaa palvelut kuntalaisen näkökulmasta saumattomaksi palveluketjuksi, joka parantaa kuntalaisen saaman palvelu- ja hoitokokonaisuuden laatua ja hallitsee palveluketjun kustannuksia. Vaikuttavilla, laadukkailla ja oikea-aikaisilla peruspalveluilla voidaan ennaltaehkäistä useiden ongelmien syntyä ja vähentää erityispalvelujen käyttöä. Erityispalveluilla tuetaan yksilöiden selviytymistä silloin kun peruspalvelut eivät riitä. Tämä edellyttää eri palvelujen, resurssien sekä osaamisen yhteistarkastelua, sekä laaja-alaista yhteistyötä.

Kuva 1. Forssan seudun hyvinvointityöskentelyn painopisteet

Hyvinvointisuunnitelman laatimisessa seuraavan tärkeän osan muodosti lasten, nuorten ja perheiden kuuleminen, joka toteutettiin Webropol -kyselyillä helmikuussa 2017. Lasten ja nuorten osallisuus hyvinvointisuunnitelman laadinnassa aloitettiin selvittämällä lasten, nuorten ja vanhempien näkemyksiä lasten ja nuorten arjesta, Forssan seudun nykytilasta, sekä asiantuntijoiden työskentelyssä valittujen painopisteiden toteutumisesta. Kyselyssä pyydettiin myös ilmaisemaan kehittämisehdotuksia. Lapset ja nuoret vastasivat kyselyyn hoito- tai koulupäivän aikana, jotta mahdollisimman suuri osa lasten ja nuorten äänistä saatiin kuuluviin. Vanhempien vastaaminen perustui vanhempien omaan aktiivisuuteen.

Aineistoista esille nousseista asioista koottiin yhdentoista väittämän ständi, joka kiersi kaikki seutukunnan yläkoulut. Nuoret arvottivat ständin aineistoa antamalla siinä esitetyille väittämille arvopisteitä värikoodien avulla. Arvottamiskierroksella yläkoululaiset kokivat oman elämänsä kannalta merkittävimiksi asioiksi tällä hetkellä kiusaamisen loppumisen, mielekkään vapaa-ajan mahdollistumisen, sekä perheiden hyvinvoinnin ja varhaisessa vaiheessa saadun tuen merkityksen.

Forssan seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017–2020 koostuu lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palveluiden nykytilaa koskevasta analyysistä sekä lapsille ja nuorille suunnattujen palvelujen kuvauksesta. Suunnitelmaa laatineiden Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän viranhaltijoiden toimesta hyvinvointisuunnitelman laadintaprosessissa on haluttu korostaa ja kokeilla erilaisia osallistamisen menetelmiä erityisesti sen jälkeen, kun osallisuus nousi asiantuntijaryhmien työskentelyssä vahvasti esille. Viranhaltijatyöskentelyssä tavoitteena oli myös tuoda mahdollisimman paljon ja mahdollisimman konkreettisesti esille niitä asioita, jotka lapset ja nuoret kokivat omassa elämässään merkityksellisimmiksi tällä hetkellä. Suunnitelmaan on yksilöity ne kehittämistoimet, joita on esitetty toteutettavaksi Forssan seudulla vuoteen 2020 mennessä.

1. LASTEN, NUORTEN HYVINVOINNIN NYKYTILA FORSSAN SEUDULLA

Hyvinvointi on moniulotteinen ja laaja käsite. Sen yksiselitteinen määrittäminen on vaikeaa ja mittaaminen haasteellista, koska hyvinvointi syntyy niin ihmisten itsensä kuin yhteisön, palvelujärjestelmän ja yhteiskuntapolitiikankin aikaansaannoksena. Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin, jotka viittaavat sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja toimeentulo ja yksilön hyvinvoinnin osatekijöinä ovat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Lasten hyvinvointia ilmentävät mm. hyvä fyysinen ja psyykinen terveys, terveet elämäntavat ja riittävä perheen ja arkiyhteisön tuki. Suurin osa Forssan seudulla asuvista lapsista ja nuorista voi hyvin. Osan elämässä on kuitenkin havaittavissa hyvinvointia vaarantavia tekijöitä ja osalla näiden vaarantavien tekijöiden kasaantumista. Hyvinvointikertomus tilastoineen on viimeksi laadittu vuosille 2012-2016. Hyvinvointikertomuksen päivitys on käynnissä tämän suunnitelman laadintahetkellä.

1.1. Tilastokatsaus

Forssan seutu sijaitsee Kanta-Hämeen alueella ja siihen kuuluu viisi kuntaa: Forssa, Humpvila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä. Seutukunta sijaitsee viihtyisällä ja luonnonläheisellä alueella, josta on hyvät kulkuyhteydet isompiin kaupunkeihin, kuten Turkuun, Tampereelle, Helsinkiin ja Hämeenlinnaan. Seutukunnan muuttoliike on ollut näistä tekijöistä huolimatta pitkään tappiollinen. Seutukunnan asukasluvuun vaikuttaa keskeisesti alueen työllisyystilanne. Seutukunnan ikärakenne myös ikääntyy nopeammassa tahdissa muuhun maahan verrattaessa. Lasten ja nuorten määrä väestössä vähenee jatkuvasti.

Taulukko 1. Forssan seudun keskipäiväkiluvun kehitys vuosina 2010-2016. (Lähde Sotkanet)

VUOSI	ASUKASLUKU	MUUTOS
2010	35 291	-67
2011	35 201	-90
2012	35 016,5	-185
2013	34 799,5	-217
2014	34 510,5	-289
2015	34 132,5	-378
2016	33 783,5	-349

Taulukko 2. Ikärakenteen kehittyminen (Lähde Sotkanet)

VUOSI	0-14-vuotiaat	15-64-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat
2010	16,0	63,4	20,9
2011	15,8	62,7	21,8
2012	15,5	62,0	22,8
2013	15,2	61,3	23,7
2014	14,8	60,6	24,6
2015	14,5	59,9	25,6
2016	14,3	59,2	26,5

Vertailun vuoksi mainittakoon, että koko maassa 0-14-vuotiaita oli vuonna 2016 16,2 %, 15-64-vuotiaita 62,9 % ja yli 65-vuotiaita 20,9 %. Syntyvyys on laskussa sekä koko maassa, että Forssan seudulla. Vuonna 2016 Forssan seudulla syntyi 236 lasta, mikä on lähes puolet vähemmän kuin huippuvuonna 1991, jolloin syntyi 464 lasta. Viimeiset viisi vuotta Forssan seudulla on syntynyt alle 300 lasta.

Koko Suomessa lapsiperheitä oli vuonna 2015 38,7 % kaikista perheistä, mikä on 4 % enemmän kuin Forssan seudulla. 21,2 % seudun lapsiperheitä on yksinhuoltajaperheitä, mikä ei poikkea kuin 0,1 % koko maan vertailussa.

Taulukko 3. Lapsiperheet % perheistä Forssan seudulla (Lähde Sotkanet)

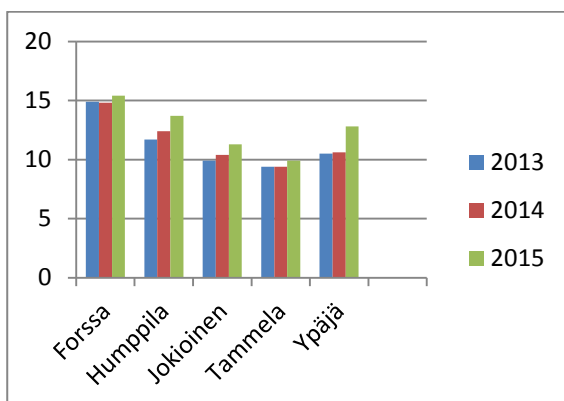
VUOSI	LAPSIPERHEET %	MUUTOS
2010	37,2	-0,7
2011	37	-0,2
2012	36,6	-0,4
2013	36,1	-0,5
2014	35,4	-0,7
2015	34,7	-0,7

1.1.1. Koulutustaso, toimeentulo, työttömyys, rikollisuus

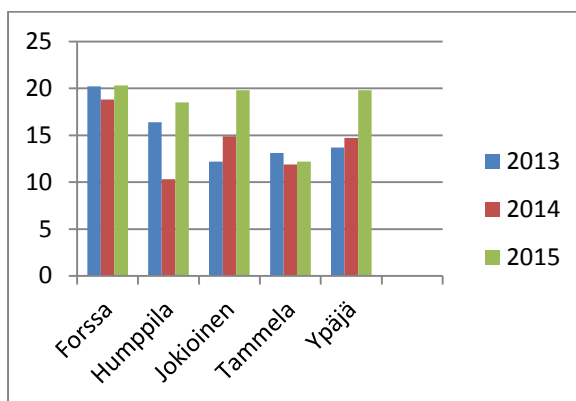
Forssan seudulla keskiasteen koulutuksen on saanut 43,3 % 15 vuotta täyttäneistä. Määrä on noussut tasaisesti jo vuosia ja on koko maan 40,7 %:iin verrattuna varsin hyvä. Korkea-asteen koulutuksen käyneitä 15 vuotta täyttäneitä on seudulla 22,4 %, mikä on taas selvästi vähemmän kuin muualla maassa, jossa korkea-asteen koulutuksen on saanut 30 %. Kokonaan koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorien määrä on Forssan seudulla vähentynyt tasaisesti siten, että vuoden 2014 jälkeen koulutuksen ulkopuolelle alkoi jäädä vähemmän nuoria kuin koko maassa.

Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrässä seudulla ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosien saatossa, eivätkä määrät eroa suuresti valtakunnallisesta tasosta. Lasten pienituloisuus seutukunnalla on kuitenkin 0,7 % korkeampi kuin koko maassa. Lasten pienituloisuudella tarkoitetaan köyhyysrajan alapuolella kasvavien alle 18-vuotiaiden määrää.

Forssan seudun kaikissa viidessä kunnassa sekä työttömyys, että nuorisotyöttömyys ovat pienessä kasvussa. Nuorisotyöttömyyden taso on ollut seudulla korkea 1990-luvun puolivälistä lähtien. Nuorisotyöttömyys on viime vuosina noussut varsinkin Humppilan, Jokioisten ja Ypäjän kunnissa. Myös pitkäaikaistyöttömyys on pysynyt pitkään korkealla tasolla ja viime aikojen nousu on siihen nähden huolestuttavaa.

Kaavio 1. Työttömät % työvoimasta

Kaavio 2. Työttömät % 18-24-vuotiaasta työvoimasta

Päihteiden vaikutuksen alaisena tehtyjen rikkomusten, rikkeiden ja liikenteen vaarantamisen määrät ovat olleet seutukunnalla pienoisessa nousussa vuoden 2013 jälkeen. Vuoden 2014 jälkeen erityisesti 15-17-vuotiaiden tekemien rikosten määrä on lisääntynyt, kun taas 18-20-vuotiaiden rikollisuus sitä vastoin on vähentynyt. Väkivaltarikoksien määrä on pysynyt suhteellisen samana.

1.1.2. Koululaisten hyvinvointi

Seutukunnan kouluterveyskyselyistä suurin osa epäonnistui vuonna 2015. Koululaisten hyvinvointia käsittelevät tilastot ovat näiltä osin siksi melko vanhentuneita ja vaikeasti vertailtavissa. Vuoden 2013 kouluterveyskyselyssä huolta aiheuttivat humalahakuinen juominen, perheiden keskusteluvaikkeudet ja yhdessä vietetyn ajan vähäisyys, sekä läheisten päihdeongelmat. Tuolloin koululaisten opintoja häiritsivät väkivalta ja kiusaaminen sekä se, että kiusaamiseen ei ollut puututtu riittävästi aikuisten toimesta. Hengästyttävän liikunnan harrastaminen oli vähentynyt ja ylipainoisten määrä lisääntynyt. Forssan seudulla lapset ja nuoret olivat myös koko maahan verrattaessa seksuaalisesti aktiivisempia. Kouluterveyskyselyt on tehty vuoden 2017 keväällä ja tulokset ovat käytettävissä 2017 syksyllä. Kyselyiden tuloksia tullaan hyödyntämään toiminnan suunnittelussa tulevana vuosina siitä huolimatta, ettei niitä ole suunnitelman laadintahetkellä käytettävissä.

2. HYVINVOINTISUUNNITELMAN LÄHTÖKOHDAT 2017-2021

Tilastotietojen ohella on tärkeää koota ja tarkastella kokemusperäistä tietoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista. Kokemusperäisen tiedon kerääminen nousi tärkeään rooliin myös siksi, että vuoden 2015 kouluterveyskysely epäonnistui seutukunnalla, eikä niistä ole vertailtavissa olevia tuloksia käytettävissä kuin vuoteen 2013 asti. Forssan seudun hyvinvointisuunnitelman työstämisessä on koottu tietoa niiltä asiantuntijoilta, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja perheiden parissa, 3-15-vuotialta lapsilta sekä heidän vanhemmiltaan.

2.1. Asiantuntijoiden arvioita nykytilasta

Hyvinvointisuunnitelman työstäminen aloitettiin muodostamalla työryhmiä etsivästä nuorisotyöstä, lasten- ja nuorisopsykiatriasta, neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja lastensuojelusta. Työryhmät valitsivat keskuudestaan puheenjohtajan ja sihteerin, kuvasivat lyhyesti tuottamia palveluita, sekä nostivat esiin konkreettisia tunnistettavia haasteita oman toimialan näkökulmasta. Lisäksi työryhmissä pohdittiin seutukunnan mahdollisuuksia sekä kehittämissuhteita tulevaisuuteen.

Asiantuntijatyöryhmissä seudullisiksi haasteiksi nousivat **perheiden taloudellinen tilanne, työttömyys, moniongelmaisuus ja siihen liittyvä ylisukupolvisuus, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä rikollisuus.** Asiantuntijaryhmien mukaan **vuorovaikutuksen riittämättömyys ja laatu, sekä kiintymyssuhteiden muodostamisen vaikeudet heijastuvat** usein lasten ja nuorten elämään. Myös **muuttuvat ja elävät perherakenteet asettavat haasteita** lapsille ja nuorille.

Kehittämisehdotuksiksi asiantuntijaryhmät nostivat **yhteisöllisten menetelmien käyttämisen, vertaisryhmien lisäämisen ja hyödyntämisen, sekä liikkuvan ja ennaltaehkäisevän työn kehittämisen. Yhteistyökäytäntöjä tulisi asiantuntijoiden mielestä selkiyttää ja hyödyntää paremmin. Yhteistyötä tulisi tehdä myös nykyistä laajemmin ja myös seurojen, järjestöjen ja seurakuntien kanssa.** Seutukunnan mahdollisuuksina nähtiin harrastusmahdollisuudet, palvelujen monipuolisuus, sitoutunut henkilöstö sekä Green care ja muu luontotoiminta

Hyvinvointisuunnitelman keskeisiksi pilareiksi nostettiin asiantuntijaryhmien työskentelyn jälkeen **osallisuus, perhe ja yhteistyö.**

2.2. Lasten ja nuorten arvioita nykytilasta

Koska asiantuntijoiden arviossa ja kehittämisehdotuksissa osallisuus nousi vahvasti esille, haluttiin myös hyvinvointisuunnitelman laatimisessa mahdollistaa erityisesti lasten ja nuorten osallisuutta, sekä kokeilla erilaisia osallistamisen menetelmiä. Lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamiseksi laadittiin Webropoliin haastattelupohja varhaiskasvatusikäisille ja Webropol-kyselyt 1-4-luokkalaisille, 5-6-luokkalaisille ja 7-9-luokkalaisille. Kyselyitä toteutettiin hoito- tai koulupäivien aikana, jotta saataisiin mahdollisimman runsaasti vastauksia. Kyselyihin vastasi lopulta 1993 3-15-vuotiasta lasta.

Kyselyiden avulla haluttiin selvittää lasten arvioita hoito- ja koulupäivän sisällöstä, vapaa-ajan viettämiseen liittyvistä asioista ja perustarpeiden (ravinto, lepo ja puhtaus) toteutumisesta. Lapsilta kysyttiin myös kavereiden ja luokkakavereiden välisestä vuorovaikutuksesta, sekä pyydettiin arvioimaan myös aikuisten tapoja olla vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Lisäksi lapsilta pyydettiin ehdotuksia ja ajatuksia seutukunnan palvelujen kehittämistä varten. Kyselyjen pääotsikot olivat samat jokaiselle ikäryhmälle, mutta asioita pyydettiin arvioimaan sitä yksityiskohtaisemmin ja laajemmin, mitä vanhempia lapset olivat.

Varhaiskasvatusikäisten osalta haastatteluissa **nousi esille oman perheen merkitys.** Usea varhaiskasvatusikäinen kuvasi kysymysten lomassa tilanteita, jotka tapahtuvat äidin, isän, sisaruksien ja isovanhempien tai serkkujen kanssa. Moni perheenjäsen tai sukulainen nousi myös pienen lapsen ystävälistalle, vaikka haastattelupohjassa oli erikseen oma perhettä käsittelevä kysymyksensä. Erityisen suureen rooliin varhaiskasvatusikäisten haastatteluissa nousi odotetusti myös **leikki.** Lasten kuvaama leikki oli hyvin moniulotteista, kirjavaa ja mielikuvitusrikasta. Tulokset nostavat väistämättä esille sen ajatuksen, että lapsille tulisi mahdollistaa monen näköistä leikkiä ja rikastuttaa leikkiä myös palveluissa. Kolmantena asiana **varhaiskasvatusikäisiltä nousi esille toive siitä, että aikuiset olisivat läsnä, kuuntelisivat, auttaisivat tarvittaessa ja tekisivät lasten kanssa yhdessä asioita.**

1-4-luokkalaisten kyselyssä merkittävään rooliin nousi **kiusaaminen, koulujen kerhotoiminta, sekä yleiset leikkipaikat.** Kyselyyn vastasi 65 % seutukunnan 1-4-luokkalaisista. Heistä lähes puolet oli kokenut kiusaamista, 74,6 % oli nähnyt kiusaamista ja joka viides ilmoitti kiusanneensa itse. Lasten ja vanhempien kyselyiden vastauksista oli havaittavissa hyvin selvästi se, että **kiusaaminen ei kosketa ainoastaan kiusaajaa ja kiusatuksi tullutta, vaan laajemmin kaveripiiriä, koko luokkaa ja myös lasten perheitä.** Moni kyselyyn vastanneista **toivoi kerhotoimintaa kouluihin** ja koki, että tällä hetkellä kerhotarjontaa ei juuri ole. Erilaisia liikuntakerhoja toivottiin eniten, mutta niiden lisäksi toivottiin myös kerhoja, joissa ulkoillaan ja retkeillään, askarrellaan ja tehdään keramiikkaa ja käsitöitä. Useammassa vastauksessa ehdotettiin myös sellaisia kerhoja, joissa toiminta on vapaampaa ja vaihtelevampaa, eikä yhteen asiaan sidottua. Ikäluokan mukaan **lapset voisivat paremmin, jos he ulkoilisivat, liikkuisivat ja leikkisivät enemmän.** 22 % kuitenkin ilmoitti, että oman kodin lähellä ei ole paikkoja, joissa olisi hyvä leikkiä ja liikkua. 28 % ilmoitti, ettei heillä ole mitään harrastusta.

Seutukunnan 5-6-luokkalaisista kyselyyn vastasi 42 % seutukunnan ikäluokasta. Kyselyssä ikäryhmässä nousi eniten esille **arvostamiseen ja kuulemiseen liittyvät asiat, koulujen kerhotoiminta, kiusaaminen ja joiltain osin myös perustarpeista huolehtiminen**. Noin joka kolmas ikäluokasta oli nähnyt kiusaamista, joka kolmas oli myös tullut itse kiusatuksi. Joka neljäs kertoi kiusaavansa itse. 76,6 % koki, että koulussa ei ole kiinnostavia kerhoja. Kouluihin toivottiin kerhoja, vaikka kiinnostus kerhoja kohtaan oli jonkin verran vähäisempää kuin 1-4-luokkalaisilla. Eniten toivottiin liikuntakerhoja, joiden sisältö vaihteli frisbeegolfista ja pallopeleistä parkouriin ja voimisteluun. Lisäksi toivottiin ruuanlaittoon, käsitöihin, tietotekniikkaan, musiikkiin ja näyttelemiseen liittyviä kerhoja.

Joka kolmas 5-6-luokkalainen oli epävarma siitä nukkuuko riittävästi ja joka neljäs ei syönyt päivittäin aamupalaa. Myös suuhygienian hoitaminen muuttui 5-6-luokkalaisilla epävarmemmaksi. **18,3 % vastanneista koki, että hänellä on välillä tai usein vaikeaa elämässään.**

Huomionarvoista oli myös se, että **5-6-luokkalaisten siirtymävaihe yläkouluun nousi kyselyssä esiin haastavimpana siirtymävaiheena**. Esikoululaisilla kouluun siirtymiseen liittyi jännityksen lisäksi innostusta ja kiinnostusta. Yläkoulusta 2. asteen opintoihin siirtyvät olivat myös pääsääntöisesti innoissaan siitä, että voivat jo valita oman elämänsä suuntaa, kun taas 5-6-luokkalaisia mietitytti yläkouluun siirtymisessä murrosikä, kaverit, luokan rakenne, vaihtuvat aineopettajat, työmäärän ja vaatimustason nouseminen, kiusaaminen ja uudet oppiaineet.

7-9-luokkalaisten kyselyyn osallistui 38,7 % seutukunnan ikäryhmästä. Kyselyssä nousivat esille **osallisuuteen, vaikuttamiseen, kuulemiseen, arvostamiseen ja vapaa-ajan viettämiseen liittyvät asiat sekä kiusaaminen**. Yli puolet vastanneista koki epävarmuutta sen suhteen, että pidetäänkö häntä merkityksellisenä ihmisenä koulussa. Reilusti yli puolet vastaajista oli epävarmoja siitä, että onko osallistunut oppilaskunnan valintaan tai onko ollut sopimassa koulun säännöistä. Enemmän kuin joka toinen koululainen ei ollut varma siitä, että onko opettaja kiinnostunut hänen kuulumisistaan ja puolet vastaajista epäili sitä, että otetaanko oppilaiden mielipiteitä millään lailla huomioon. Yli puolet myös koki, että lapsilla ja nuorilla ei ole mahdollisuuksia vaikuttaa.

Joka neljäs kyselyyn vastanneista yläkouluikäisistä oli kokenut kiusaamista ja joka kolmas oli nähnyt sitä. Kiusaajiksi ilmoittautui n. joka viides. Lähes 60 % vastanneista koki epävarmuutta siitä, että saako yön aikana riittävästä lepoa ja aamupalan jätti syömättä n. joka kolmas. Suuhygieniasta huolehtiminen muuttui yhä epävarmemmaksi verrattaessa nuorempiin vastaajiin. 26,6 % vastaajista ei harrastanut mitään. Noin puolet koki, että harrastusmahdollisuuksia ja liikuntapaikkoja ei ole riittävästi.

Kyselyyn vastanneiden lasten mielestä **koulussa parasta olivat kaverit, hyvä ilmapiiri ja välitunnit**. Jos koululla oli tarjota mielekästä tekemistä välitunneille, kuten pingiksen pelaaminen, näkyi se selvästi vastauksissa. Myös **hyvät opettajat, opetuksen laatu ja suosikkioppiaineet** nousivat kyselyssä useissa vastauksissa esille. Vastaajat **arvostivat myös ilmaista kouluruokaa**, vaikka sen maistuvuus jakoikin mielipiteitä.

”Liikunta, kuvis ja musiikki tunnit ovat minun lemppareita, ryhmätyöt ja viihtyvyys, esim. se että meillä on pingispöytä ja leuanveto tankoja.”

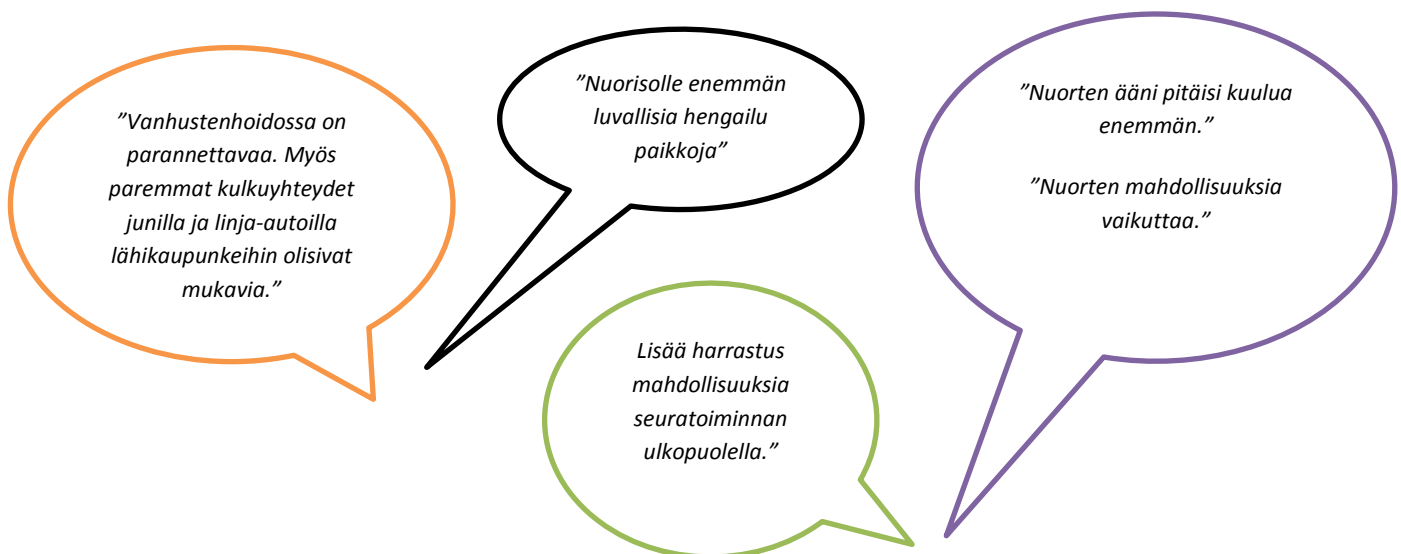
”Pidän kavereista, matikasta ja siitä, että koulullani on paljon erilaisia teknologisia laitteita.”

Parannettavina asioina nousivat esille mm. se miten puututaan kiusaamiseen, miten rakennetaan hyvää ilmapiiriä ja oppimisympäristön ja opiskeluvälineiden huomioiminen oppimiseen vaikuttavina tekijöinä.

Omassa kotikunnassa positiivisinta taas olivat **kaverit, rauhallisuus, luonto ja se, että ei ole liian paljon ihmisiä**. Pienellä paikkakunnalla kaikki on myös melko lähellä ja helposti saavutettavissa. Tapahtumat, uimapaikat, harrastukset, kaupat ja kauppakeskukset olivat vastaajien mielestä tärkeitä.

Parannettavaa löytyi mm. oleskelupaikoista, kulkuyhteyksistä, vaikuttamismahdollisuuksista ja harrastuksista.

2.3. Vanhempien arvioita nykytilasta

FSHKY laati myös vanhemmille verkkokyselyn Webropoliin. Kyselystä tiedotettiin FSHKY:n Facebook-sivuilla ja kuntia pyydettiin tiedottamaan vanhempia asiasta Wilman tai muun kunnassa käytössä olevan tiedotuskanavan kautta. Kyselyyn vastasi 170 vanhempaa, joka on seutukunnan lapsiperheiden määrään verrattuna n. 5.1 %.

Noin kolmasosa seutukunnan kyselyyn vastanneista perheistä koki, että perheessä oli jonkin verran tai paljon haasteita. Eniten perheitä kuormitti **taloustilanne**. Talouden lisäksi perheitä haastoivat **lapsen erityisyys, koulukiusaaminen, murrosikä ja työhön liittyvät haasteet** kuten vuorotyö, ylityöt ja pitkät työmatkat. **Myös yksinhuoltajuus, avioerot ja uusioperheiden haasteet** nousivat kyselyssä esille.

Tukea vanhemmat olivat saaneet eniten sukulaisilta ja ystävilta. Palvelujen puolelta tukea oli saatu neuvolasta, varhaiskasvatuksesta, kehitysvammaisuuden palveluohjaajalta, lääkäreiltä, kouluterveydenhoitajilta, perheneuvolasta, tukiperheestä, lasten ja nuorten kuntoutussäätiöltä, opettajilta, koulukuraattorilta, koulupsykologilta, nuorisopsykiatriasta, perheasiankeskuksesta ja pankista. **4 % vastaajista koki jääneensä ilman tukea**, vaikka tukea ja apua perheen tilanteeseen oli yritetty hakea. Muutama vastaaja arvioi, että tukea oli saatu jonkin verran, mutta se ei ollut ollut riittävää tai vaikuttanut tilanteeseen.

Vanhempien käsitys lastensa päivästä varhaiskasvatuksessa ja koulussa oli positiivinen. Valtaosa vastanneista vanhemmista arvioi, että lapset viihtyvät hoidossa ja koulussa hyvin ja että lapsilla on kavereita. Lasten ja ammattihenkilöiden välinen vuorovaikutus arvioitiin valtaosin sujuvaksi. **Kriittisesti vanhemmat suhtautuivat koulujen ja varhaiskasvatuksen työrauhaan ja kiusaamiseen**. Varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmilla kiusaamiseen liittyvä kritiikki näkyi lähinnä siten, että vanhemmilla ei ollut selkeää käsitystä siitä millä keinoilla kiusaamiseen puututaan, jos sitä havaitaan.

Lasten kanssa kotona olevista vanhemmista 60 % koki, että asuinpaikkakunnalla on helppoa löytää vertaistukea ja riittävästi palveluja kotona olevalle vanhemmalle ja lapselle.

Noin joka kolmas vanhempi koki, että perheellä ei ole riittävästi yhteistä vapaa-aikaa. **Vapaa-ajan riittävyyteen vaikutti selkeästi eniten arkipäivien kiireisyys ja työhön liittyvät asiat** kuten vuorotyö yhdellä tai molemmilla vanhemmilla, pitkät työmatkat ja ylityöt. Harrastuksiin kuljettaminen toisiin kuntiin vei perheeltä yhteistä aikaa, samoin kuin harrastuksiin liittyvät peli- ja kilpailureissut. Moni vanhempi toivoi, että lapsi pystyisi kulkemaan itsenäisesti harrastuksiin joko julkisia liikenneyhteyksiä hyödyntäen tai turvallisesti jalan tai polkupyörällä.

Noin 7 % vastanneista vanhemmista koki jonkinlaista epävarmuutta arvioidessaan oman vanhemmuutensa **vahvuutta**. Varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmat olivat hieman epävarmempia kuin kouluikäisten lasten vanhemmat. Varhaiskasvatusikäisten lasten vanhemmat eivät olleet myöskään yhtä tietoisia lastensa ystäväistä, eivätkä keskustelleet lastensa kanssa yhtä paljon kuin kouluikäisten lasten vanhemmat.

Seutukunnan vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että alueella on **luonto lähellä ja asuminen on rauhallista ja turvallista**. **Peruspalvelut, varhaiskasvatus, koulut, koulukuljetukset, seuratoiminta, kirjastot ja harrastusmahdollisuudet** nostettiin esille kun listattiin niitä asioita, jotka omassa kunnassa ovat hyvin. **Huolta taas aiheuttivat erityisesti kiusaaminen, tupakka, sähkötupakka, alkoholi ja huumeaineet**. Myös **lasten ja nuorten yksinäisyys, syrjäytyminen sekä nuorten ja aikuisten päihde- ja mielenterveysongelmat** nousivat esille huolenaiheina. Vanhemmat olivat huolissaan myös **ryhmäkokojen suurentumisesta** sekä kouluissa että varhaiskasvatuksessa.

Levottomat ja rajattomat lapset, kateissa oleva vanhemmuus, sosiaalinen media ja viihde-elektroniikan runsas käyttäminen mietityttivät vastaajia. Vanhemmuus ja perheet ovat muuttuneet vuosien saatossa ja pohdintaa herätti myös se, että **osataanko vanhemmuutta tukea riittävästi aikaan sopivalla tavalla**. Vanhemmat kokivat myös, että nykyajan lapset ovat aivan erilaisten paineiden ja vaatimusten alla ja moni oli huolissaan siitä, että **miten lapsiin vaikuttaa se, että heiltä vaaditaan niin paljon**.

Vaikka harrastusten saatavuuteen oltiin kyselyssä tyytyväisiäkin, niin kyselyistä on havaittavissa sekä lasten että vanhempien kyselyiden perusteella **tarve harrastustoiminnan kehittämiseksi**. Monet vanhemmat esittivät, että edullisia harrastuksia ei ole helposti saatavilla, eikä myöskään sellaisia, joissa ei olisi kilpailutavoitteita. **Liikenneyhteyksien puuttuminen** vaikeuttaa harrastusten saavutettavuutta ja niihin sitoutumista varsinkin yksinhuoltajaperheissä ja vuorotyötä tekevien perheissä. Edullisiin harrastuksiin toivottiin monipuolisuutta siten, että liikuntaharrastusten lisäksi olisi myös musiikkiin, taiteeseen ja kädentaitoihin liittyvää harrastustoimintaa enemmän. Erityislasten ja alle kouluikäisten huomioiminen harrastustoiminnassa nousi esille useassa vastauksessa, samoin **vanhempien ja lasten yhteisten harrastusten kehittäminen**.

Nuorisotyön tila nousi esille kaikissa kunnissa vanhempien vastauksissa. Vanhemmat kokivat, että nuorisotyö ei vastaa nykynuorten tarpeisiin, eikä ulotu kuin pieneen osaan nuorista. Vastanneiden vanhempien mielestä esimerkiksi nuorisotiloja ei pidetty riittävästi avoinna tai niissä tapahtuva toiminta ei vastannut nuorten toiveita ja odotuksia. **Lasten ja nuorten kuulemiseen ja osallisuuteen** tulisikin kiinnittää huomiota heille suunnattuja palveluja kehitettäessä.

Vanhemmat esittivät, että **luontokohteita ja olemassa olevia liikuntakohteita tulisi hyödyntää nykyistä paremmin**. Kyselyssä ehdotettiin esimerkiksi vapaita salivuoroja, joihin vanhemmat voisivat mennä lapsensa kanssa, luontoretkiä, keilaus ja frisbeegolf-tapahtumia, joiden yhteydessä vanhempia tuettaisiin luontevasti ja matalalla kynnyksellä. Vanhemmat toivoivat myös **lapsiarviointia kuntien päätöksentekoon, ennaltaehkäisevän työn monipuolisempaa ja laajempaa toteuttamista, varhaisen tuen kehittämistä, sekä tuen tarpeessa olevien perheiden löytämisen menetelmien kehittämistä**. Varhaiskasvatukselta toivottiin parempaa joustoa ja vastaamista työtä tekevien vanhempien haasteisiin.

Nuorisotyön määrää toivottiin lisättävän ja laatua kehitettävän. Seutukunnalle tulisi saada myös **paremmat resurssit auttaa perheitä nopeasti akuuteissa tilanteissa**. **Murrosikäisten ja 2. asteen opiskelijoiden vanhemmat** toivoivat tukitoimien kehittämistä myös kyseisen vaiheen vanhemmuuteen. **Vertaistuen hyödyntäminen ja kehittäminen** koettiin myös tärkeäksi. Vanhempien vastauksissa ehdotettiin myös **monipuolisen perhetoiminnan lisäämistä, lyhytkestoisten edullisten lastenhoitopalvelujen kehittämistä, perhetyöntekijää kouluun sekä pienten kuntien neuvolan ja kouluterveydenhoitajan yhdistämistä** siten, että terveydenhoitaja olisi koko ajan läsnä koululla ja ottaisi siellä vastaan myös äitiys- ja lastenneuvolan asiakkaita. **Kouluihin ja kesäajaksi toivottiin enemmän ja monipuolisemmin kerhotoimintaa**. Palveluista, harrastustoiminnasta, tapahtumista, latujen, jäiden, frisbeegolf ratojen ja uimarantojen tilanteista toivottiin myös **aktiivisempaa tiedottamista**.

2.4. Arvottaminen

Yhtenä osallistamisen kokeiluna suunnitelmaa laadittaessa käytettiin yläkouluissa kiertänyttä ständiä. Kyselyistä kerätystä aineistosta tiivistettiin yksitoista väittämää, joista rakennettiin ständi, jonka kanssa vierailtiin kaikissa seutukunnan yläkouluissa n. 2,5 tuntia kerrallaan. Ständillä yläkoululaisilla oli mahdollisuus antaa arvopisteitä väittämille värikoodeja hyödyntämällä. Tavoitteena oli nähdä mitkä väittämät yläkoululaiset arvottavat merkityksellisimmiksi oman elämänsä näkökulmasta. Ständikierroksen tavoitteena oli arvottamisen lisäksi myös herättää lapsissa keskustelua, kirjata ylös ajatuksia ja ehdotuksia sekä osoittaa yläkoululaisille, että heitä halutaan kuulla ja että heidän mielipiteillään on merkitystä silloin kun suunnitellaan heidän hyvinvointiinsa liittyviä asioita.

Arvottamiskierrokseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Yhteensä osallistujia oli annettujen arvopisteiden perusteella 507 kappaletta. Joissakin tilanteissa ständillä oli suorastaan ruuhkatilanteita, jotka vaikuttivat siihen, ettei kaikkien osallistuneiden kanssa voitu keskustella henkilökohtaisesti, eikä kaikkia kyetty kuulemaan yksilöinä. Oppilaat keskustelivat kuitenkin väittämistä ja niiden merkityksistä elämässään myös keskenään, jolloin ständikierros herätteli aikuisesta huolimatta oppilaita pohtimaan ja arvioimaan omaa hyvinvointiaan sekä keskustelemaan siitä. Rauhallisemmissa tilanteissa keskustelu oli hyvin hedelmällistä myös oppilaiden ja ständin vetäjän kanssa.

Värikoodeilla arvoettaessa yläkoululaisten mielestä merkityksellisimpinä asioina heidän oman elämänsä kannalta nousivat seuraavat väittämät:

1. Kiusaamisen pitää loppua.
2. Nuorilla ja lapsilla pitää olla enemmän luvallisia oleskelu-, leikki- ja liikuntapaikkoja.
3. Aikuisten pitää olla reiluja sekä kannustaa ja arvostaa lapsia ja nuoria.
4. Lapsi tai nuori voi hyvin, kun perhe voi hyvin.

(Kaikki väittämät sijoituksineen kunnittain liitteenä taulukossa 4.)

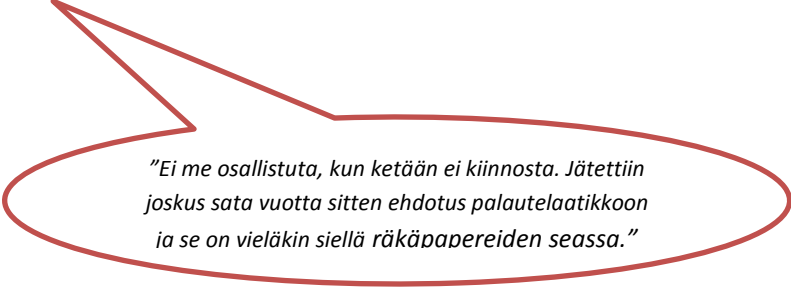
Eniten keskustelua ständikierroksella herättivät oleskelupaikat ja aikuisten käyttäytyminen lapsia ja nuoria kohtaan. Jonkin verran keskusteltiin myös lasten ja nuorten osallisuudesta ja vaikuttamismahdollisuuksista. Yleisesti yläkoulujen oppilaat kokivat, että heitä hädätetään pois niin puistoista, leikkipuistoista, torialueilta, urheilukentiltä kuin kauppakeskuksistakin. Usein se aikuinen, joka pyytää lapsia poistumaan käyttäytyy lasten kokemuksen mukaan epäasiallisesti. Häätötilanteissa oli koettu kiroilua, huutamista ja uhkaavaa käyttäytymistä.

Poistumiskehotuksia oli tullut myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapset olivat omasta mielestään käyttäytyneet rauhallisesti ja asiallisesti, eivätkä olleet aiheuttaneet häiriötä. Aina edes maksavana asiakkaana oleminen ei riittänyt suojaamaan poistumiskehotukselta silloinkaan, kun palvelun saaminen oli vielä kesken.

Keskusteluiden yhteydessä yläkoululaiset ehdottivat mm. omalle ikäryhmälleen kohdennettuja leikkipuistoja, joissa olisi keinoja ja haastavampia kiipeilytelineitä. Toivottiin myös aluetta, jossa voisi mopoilla muutenkin kuin liikenteen seassa, esimerkiksi crossirata tai asvaltoitu alue missä ei ole muuta liikennettä. Erityisen vilkasta keskustelua käytiin skeittirampeista.

Osa lapsista ja nuorista oli yrittänyt vaikuttaa asioihin, mutta kokemukset siitä, että ehdotuksia ei kuulla olivat lannistaneet nopeasti.

"Ei me osallistuta, kun ketään ei kiinnosta. Jätettiin joskus sata vuotta sitten ehdotus palautelaatikkoon ja se on vieläkin siellä räkäpapereiden seassa."

3. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT JA TUKEVAT PALVELUT

3.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja kasvuolojen kehittäminen

Lapsi tarvitsee kasvaakseen ja kehittyäkseen tasapainoisesti rakkautta, hoivaa, turvaa, tunteiden jakamista, oppimista, leikkiä, vapaa-aikaa ja johdonmukaisesti asetettuja rajoja. Aikuisilta lapsen tarpeiden huomioiminen edellyttää läsnäoloa ja aikaa. Aikuisen läsnäolo luo lapselle turvallista ilmapiiriä, joka kuuluu hyvään kasvu ympäristöön. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Lastensuojelulain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja tarjottava perheellä apua riittävän varhain. Myös sillä, miten muut yhteisön aikuiset kohtaavat lapsen tai nuoren on merkitystä.

3.1.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia edistetään monialaisesti toteutetuilla toimintamalleilla peruspalveluissa. Peruspalvelujen lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointia edistetään alueellisesti joko kuntatasolla tai kuntien välisessä yhteistyössä. Kuntatasolla tällaisia hyvinvointia edistäviä toimintamalleja ovat mm. koulutuksellinen tasa-arvohanke ja Lapsiystävällinen kunta hankkeet. Koko seutukunnalla taas edistetään hyvinvointia mm. nuorten Ohjaamotoiminnan ja nuorisotakuuhankeen avulla. Erityisen merkittävänä hyvinvointiin liittyvänä hankkeena seutukunnalla on tällä hetkellä Oma Hämeen LAPE-hanke, jonka tavoitteena on kehittää maakuntaan lapsi- ja perhelähtoisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitut palvelut. Hanke ottaa huomioon asiakaslähtöisyyden, osallisuuden ja erilaiset asiakasryhmät ja palvelutarpeet.

Oppilaitosten rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on korostunut oppilas- ja opiskeluhoitolain voimaan astumisen myötä v. 2014. Lain tarkoituksena on edistää opiskelijan ja koko opiskeluyhteisön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja opiskelijoiden osallisuutta itseään ja opiskeluyhteisöä koskevissa asioissa. Laki tavoittelee opiskeluhoollon painopisteen siirtämistä yhteisölliseen ja hyvinvointia edistävään työhön. Forssan seudulla on laadittu seutukunnallinen, vuosittain päivitettävä Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirja, josta löytyy tukimateriaalia yhteisölliseen työhön ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Harrastukset ja liikunta edistävät ja vahvistavat lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita ja terveyttä. Lasten ja nuorten terveystoimintaa edistetään parhaiten tukemalla liikuntaharrastuksia yhteistyössä eri tahojen kanssa. Liikunnallisen elämäntavan omaksumista ja aktiivisuutta edistää myös arjessa tapahtuvan liikkumisen mahdollistaminen.

3.1.2. Lapsinäkökulman huomioon ottaminen yhdyskuntasuunnittelussa

Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä näiden asetukset velvoittavat arvioimaan välittömät ja välilliset vaikutukset ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön kaavoitusta suunniteltaessa. Osana tätä suunnittelua tulee olla aina myös lasten ja nuorten olosuhteiden ja tarpeiden huomioiminen. Vaikutuksia arvioidaan mm. liikenneturvallisuuden, leikkipaikkojen, pelikenttien, koulujen ja puistojen sijoittumisen, sekä niihin kulkemisen osalta.

3.1.3. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluista huolehtiminen

Lasten, nuorten ja perheiden käytössä oleva palvelujärjestelmä on kuvattu seuraavilla sivuilla olevissa taulukoissa. Palvelut on ryhmitelty kolmiportaisesti peruspalveluihin, kohdennettuihin palveluihin ja erityispalveluihin. Peruspalvelut koskettavat kaikkia seutukunnan lapsia, nuoria ja heidän perheitään. Kohdennettujen palvelujen avulla voidaan tukea lasta, nuorta tai perhettä silloin kun peruspalvelut eivät ole riittäviä. Usein taustalla on huoli lapsen tai nuoren terveyteen, kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyvistä asioista. Huolen voi tuoda esiin joko lapsi tai nuori itse, hänen perheensä tai peruspalveluissa työskentelevät. Erityispalveluihin liittyy erityinen huoli lapsen tai nuoren terveydestä ja hyvinvoinnista tai se, että lapsen tai nuoren lähtökohtaan huomioiden muilla tuen muodoilla ei pystytä tarjoamaan riittävää tukea. Neljännessä sektorissa on kuvattu hyvinvointia tukevat ja ylläpitävät kolmannen sektorin palvelut.

LASTA ODOTTAVAN PERHEEN PALVELUT			
PERUSPALVELUT	KOHDENNETUT PALVELUT	ERITYISPALVELUT	MUU TUKI
<u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • äitiysneuvola • avoterveydenhuolto 	<u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • äitiyspoliklinikka <u>Kanta-Hämeen keskussairaala</u> <ul style="list-style-type: none"> • synnytysosasto • synnyttäneiden vuodeosasto <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • sosiaaliohjaus, sosiaalityö • perheneuvola <u>Kansaneläkelaitos</u> <ul style="list-style-type: none"> • toimeentulotuki • sosiaalietuudet 	<u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • psykiatrian poliklinikka <u>Kanta-Hämeen keskussairaala</u> <ul style="list-style-type: none"> • vastasyntyneiden teho-osasto <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • ennakkollinen lastensuojelu 	<u>Seurakunnat</u> <ul style="list-style-type: none"> • perheasiain neuvottelukeskukset
VAUVAIKÄISTEN JA ALLE KOULUIKÄISTEN LASTEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ PALVELUT			
PERUSPALVELUT	KOHDENNETUT PALVELUT	ERITYISPALVELUT	MUU TUKI
<u>Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut • musiikkiopisto ja kuvataidekoulu <u>Esiopetus</u> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisöllinen oppilashuoltotyö <u>Varhaiskasvatuspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lakisääteinen kotihoidon tuki • kunnallinen päivähoito • avoimet varhaiskasvatuspalvelut <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lastenneuvolat <u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • avoterveydenhoito • suun terveydenhuolto 	<u>Tilapalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • leikkipuistot, puistot <u>Liikuntapalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lähiliikuntapaikat <u>Esiopetus</u> <ul style="list-style-type: none"> • yksilökohtainen oppilashuoltotyö <u>Varhaiskasvatuspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • varhaiserityiskasvatus <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • sosiaaliohjaus ja sosiaalityö • sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut • perheneuvola • neuvolan perhetukityö • puheterapia <u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • toimintaterapia • fysioterapiapalvelut • oikomishoito <u>Kansaneläkelaitos</u> <ul style="list-style-type: none"> • toimeentulotuki • erilaiset sosiaalietuudet 	<u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lastensuojelun avopalvelut • lastensuojelun sijaishuolto • lastensuojelun laitospalvelut • tehostettu perhetyö <u>FSHKY/Vammaispalvelut</u> <u>FSHKY/Päihde- ja mielenterveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lastenpsykiatrian poliklinikka 	<u>Seurakunnat</u> <ul style="list-style-type: none"> • kaste • pyhäkoulutyö • perhekerhot • päiväkerhotoiminta <u>Sosiaali- ja terveysalan järjestöt:</u> <ul style="list-style-type: none"> • vertaisryhmät, esim. Leijonaemot • asiantuntijapalvelut <u>MLL</u> <ul style="list-style-type: none"> • perhekahvila • tilapäinen lastenhoitajatoiminta • perhekummitoiminta • avoin päiväkoti <u>Nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntajärjestöt, kyläyhdistykset</u> <ul style="list-style-type: none"> • harrastetoiminta

PERUSOPETUSIKÄISTEN LASTEN JA HEIDÄN PERHEIDENSÄ PALVELUT			
PERUSPALVELUT	KOHDENNETUT PALVELUT	ERITYISPALVELUT	MUU TUKI
<u>Sivistystoimi</u> <ul style="list-style-type: none"> • perusopetus • kaupungin kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut • koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta • koulujen kerhotoiminta • yhteisöllinen oppilashuoltotyö <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • ennaltaehkäisevä päihdetyö <u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • kouluterveydenhuolto • avoterveydenhoito • ilta- ja viikonloppupäivystys • suun terveydenhuolto 	<u>Sivistystoimi</u> <ul style="list-style-type: none"> • opinto-ohjaajat • oppilashuoltopalvelut <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • sosiaaliohjaus ja sosiaalityö • sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut • perheneuvola • koulujen kuraattori- ja psykologipalvelut <u>Kansaneläkelaitos</u> <ul style="list-style-type: none"> • toimeentulotuki • erilaiset sosiaalietuudet 	<u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lastensuojelun avopalvelut • lastensuojelun sijaishuolto • lastensuojelun laitospalvelut • tehostettu perhetyö • sosiaalipäivystys • turva-asunto <u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • päihdepalvelut <u>FSHKY/Päihde- ja mielenterveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • nuorisopsykiatrian poliklinikka • lastenpsykiatrian poliklinikka <u>FSHKY/Vammaispalvelut</u>	<u>Seurakunnat</u> <ul style="list-style-type: none"> • nuorisotyö <u>Sosiaali- ja terveysalan järjestöt</u> <ul style="list-style-type: none"> • vertaisryhmät • asiantuntijapalvelut <u>Nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntajärjestöt</u> <ul style="list-style-type: none"> • harrastetoiminta <u>Muut kolmannen sektorin toimijat</u> <ul style="list-style-type: none"> • harrastus- ja osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen
PERUSOPETUKSEN PÄÄTTÄNEIDEN NUORTEN PALVELUT			
PERUSPALVELUT	KOHDENNETUT PALVELUT	ERITYISPALVELUT	MUU TUKI
<u>Sivistystoimi</u> <ul style="list-style-type: none"> • 2. asteen opetus • kaupungin kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut • yhteisöllinen opiskelijahuoltotyö <u>FSHKY/Terveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • opiskelijaterveydenhuolto • avoterveydenhoito • ilta- ja viikonloppupäivystys • suun terveydenhuolto 	<u>Sivistystoimi</u> <ul style="list-style-type: none"> • opinto-ohjaajat <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • sosiaaliohjaus ja sosiaalityö • sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut • ennaltaehkäisevä päihdetyö • oppilaitosten kuraattori- ja psykologipalvelut <u>Kansaneläkelaitos</u> <ul style="list-style-type: none"> • toimeentulotuki • erilaiset sosiaalietuudet 	<u>Sivistystoimi</u> <ul style="list-style-type: none"> • nuorten työpajat <u>FSHKY/Sosiaali- ja perhepalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • lastensuojelun avopalvelut • lastensuojelu sijaishuolto • lastensuojelun laitospalvelut • tehostettu perhetyö • lastensuojelun jälkihuolto sosiaalipäivystys <u>FSHKY/Päihde- ja mielenterveyspalvelut</u> <ul style="list-style-type: none"> • nuorisopsykiatrian poliklinikka psykiatrian poliklinikka • päihdepalvelut <u>FSHKY/Vammaispalvelut</u>	<u>Seurakunnat</u> <ul style="list-style-type: none"> • nuorisotyö • diakoniatyö <u>Sosiaali- ja terveysalan järjestöt</u> <ul style="list-style-type: none"> • vertaisryhmät • asiantuntijapalvelut <u>Nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntajärjestöt</u> <ul style="list-style-type: none"> • harrastetoiminta <u>Muut kolmannen sektorin toimijat</u> <ul style="list-style-type: none"> • harrastus- ja osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen

3.1.4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen on usean eri toimialan yhteistyössä toteuttamaa yksilöön, perheeseen, yhteisöihin, väestöön ja näiden elinympäristöihin kohdistuvaa sosiaalista hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta ja osallisuutta tukevaa ja lisäävää työskentelyä. Hyvinvointityö myös ehkäisee ja vähentää köyhyyttä, syrjäytymistä ja muita sosiaalisia haittoja. Hyvinvointityö on suunnitelmallista voimavarojen kohdentamista hyvinvointia edistävällä tavalla.

Vuosittain talousarviovalmistelun yhteydessä tarkasteltava hyvinvointikertomus on seurantajärjestelmä, jossa kootaan väestö- ja asiakkuustietoja, sekä kouluterveyskyselyn, että asiakaskyselyiden tietoja. Viimeisin hyvinvointikertomus löytyy Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän verkkosivuilta. Tämän lisäksi voidaan toteuttaa erillisiä kyselyitä, selvityksiä tai kuulemistilaisuuksia hyvinvoinnin seuraamiseksi. Yksittäisen lapsen ja perheen hyvinvointia seurataan mm. neuvola- ja kouluterveydenhuollon tarkastusten yhteydessä, vasuissa ja erilaisissa asiakassuunnitelmissa.

3.1.5. Lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen

Lasten ja nuorten osallistumista heille tärkeiden asioiden käsittelyyn ja kuulluksi tulemista heitä koskevien asioiden valmistelussa ja käsittelyssä on edistetty valtakunnallisesti lainsäädännön avulla. Uusi koulujen opetussuunnitelma korostaa myös lasten ja nuorten osallisuutta. Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita. Tästä syystä on tärkeää saada heidän mielipiteensä ja ajatuksensa näkyviksi. Mielipiteiden kuuleminen on myös osa demokratiakasvatusta, jolla voi olla merkitystä esimerkiksi nuorten äänestysaktiivisuuteen tulevaisuudessa.

Sekä asiantuntijoiden että lasten, nuorten ja vanhempien palautteissa nousee esille näkemys siitä, että olemassa olevat osallisuuden väylät eivät ole seutukunnalla riittäviä, eikä osallistavalle toimintatavalle ole olemassa toimivaa ja selkeää rakennetta. Lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin hankkeisiin, kyselyihin ja antaa satunnaisesti palautetta palveluista, mutta osallisuustoimintojen johtamisessa ja osallistamisen prosesseissa on havaittavissa kehittämistarve.

Alle on kuvattu kanavia ja foorumeita, joiden kautta lasten ja nuorten ääni tulee seutukunnalla kuulluksi:

Oppilaskunnat: Kaikissa peruskouluissa ja 2. asteen oppilaitoksissa on toimiva oppilaskunta. Kaikki koulun oppilaat muodostavat oppilaskunnan, josta valitaan oppilaskunnan hallitus. Hallitus mm. suunnittelee kouluviihtyvyyttä ja yhteishenkeä lisäävää toimintaa kouluissa. Oppilaskuntien hallitukset kokoontuvat koulukohtaisen aikataulun mukaan.

Nuorisovaltuusto: Kaikissa seutukunnan kunnissa toimii oma nuorisovaltuusto. Nuorisovaltuustot toimivat kunnallisen päätöksenteon osana tuoden nuorten näkökulmaa esille. Nuorisovaltuuston tehtävinä on mm. edistää ja kehittää nuorten asemaa, välittää nuorten näkemyksiä kunnan luottamushenkilö- ja toimintaorganisaatioille, tehdä aloitteita ja esityksiä, seurata nuoria koskevien asioiden käsittelyä, tiedottaa toiminnastaan ja monipuolistaa kuntien tarjoamia palveluja nuorille.

Asiakaspalautejärjestelmät: Oppilashuollolla on olemassa asiakaspalautejärjestelmä.

Asiakasraadit: Asiakasraadeissa on myös lapsiperheiden edustus.

Lisäksi kunnilla on omia keinoja kuulla lasten ääntä. Tällaisia keinoja ovat mm. Lasten parlamentti Tammelassa ja lasten arvioinnit Forssassa.

3.2. Kasvatusta tukevat palvelut

Lasten ja nuorten hyvinvointia ja kasvatusta tuetaan perheille suunnatuilla palveluilla. Tällaisia palveluita seutukunnalla ovat mm. neuvolapalvelut, varhaiskasvatus, perusopetus, koulujen aamu- ja iltapäivätoiminta ja kasvatus- ja perheneuvola ja terveystyö. Kasvatusta tukevien palvelujen tavoitteena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta, edistää osallisuutta

3.2.1. Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja erityisen tuen tarpeen tunnistaminen

Kunnan viranomaisilla on velvollisuus tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Tällä tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Jokainen lapsi, nuori tai perhe voi tarvita tukea elämän eri tilanteissa eripituisia aikoja. Varhaisen tuen tarjoaminen vähentää yleensä muiden toimenpiteiden tarvetta jatkossa.

Vanhempia tuetaan heidän kasvatustehtävässään peruspalvelujen piirissä. Vanhempien ja ammattilaisten välinen suhde nähdään yhä enenevässä määrin kasvatuskumppanuutena. Tuki toteutuu monipuolisten ja erilaisten työmuotojen kautta. Tällaista toimintaa ovat mm. vertaisryhmätoiminnat, jota toteutetaan yhteistyössä järjestöjen kanssa. Vanhemmuutta tukevat myös perheneuvolan ja perheasiainneuvottelun työntekijät. Perheille tarjotaan myös perhetyötä. Lähtökohtana on se, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa arki- ja kehitysympäristöissään, kuten varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa.

Varhaiskasvatuksen, koulun ja kodin välisessä yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus ja yksilölliset tiedon ja tuen tarpeet. Vastuu yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä.

3.2.2. Lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukeminen

Tässä luvussa käytetään opiskelija käsitettä kuvaamaan sekä esiopetuksen että perusopetuksen piirissä olevaa lasta ja toisen asteen opiskelijaa. Oppilaitos käsite kuvastaa niin esiopetuksen yksiköitä, peruskouluja kuin toisen asteen oppilaitoksia.

Kouluilla ja oppilaitoksissa tarjottava tuki koostuu pedagogisista ja oppilas- ja opiskelijahuollollisista palveluista, jotka ovat kiinteä osa koulun kasvatus- ja opetustoimintaa. Lapsen ja nuoren koulunkäynnin tukeminen tehdään yhteistyössä vanhempien ja kaikkien lapsen kanssa toimivien ammattilaisten kanssa.

Pedagogisen tuen järjestämisen lähtökohtana on laadukas perusopetus, ennakointi, tuen oikea-aikaisuus, suunnitelmallisuus ja asteittainen tehostaminen. Tuen kolme tasoa ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Laadukas perusopetus, jossa käytetään monipuolisia oppimisympäristöjä, joustavia opetusjärjestelyjä ja muita pedagogisia ratkaisuja auttaa huomioimaan oppilaiden erilaiset oppimistarpeet. Yleisessä tuessa tehostetaan oppilaan tarpeiden mukaisesti opetuksen pedagogisia tukitoimia. Kun yleinen tuki ei ole riittävää, oppilaan koulunkäynnistä tehdään pedagoginen arvio, siirrytään tehostettuun tukeen ja laaditaan oppilaalle oppimissuunnitelma. Tehostettu tuki on säännöllistä, suunnitelmallista ja sisältää mahdollisesti useita tukimuotoja.

Oppilas opiskelee pääsääntöisesti omassa yleisopetuksen ryhmässä. Oppimääriä ei yksilöllistetä. Jos edellä mainitut tukitoimet eivät ole riittäviä, tehdään pedagoginen selvitys erityistuen tarpeesta. Erityinen tuki suunnitellaan aina oppilaskohtaisesti huomioiden koulun ja opetuksen järjestäjän mahdollisuudet tuen järjestämisessä. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetus voidaan järjestää joko omassa lähikoulussa tai opetuksen järjestäjän osoittamassa paikassa.

Tehostetussa tuessa laaditaan pedagoginen selvitys, johon kirjataan oppilaan tuen tarpeet, niiden toteuttamistavat, vastuuhenkilöt ja seuranta. Jos edellä mainitut tukitoimet eivät ole riittäviä, niin tehdään pedagoginen selvitys erityistuen tarpeesta, jossa oppilaan oppimiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi lisätään keinojen ja tuen määrää. Forssan seudulla Tölön koulu vastaa vaativamman erityisopetuksen toteuttamisesta.

Kolmiportainen tuki esi- ja perusopetuksessa muodostaa kokonaisuuden, jonka järjestämisessä tulee huomioida sekä yksittäisen oppilaan että koko ryhmän valmiudet ja tuen tarpeet. Tukiopetuksesta, osa-aikaisesta erityisopetuksesta, tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä erityisistä apuvälineistä on säädetty perusopetuslaissa. Näiden tukimuotojen avulla voidaan parantaa oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisvaikeuksia. Pedagogisen tuen suunnittelu ja tuen tarpeiden arviointi tehdään oppilaan, huoltajien, moniammatillisen oppilashuollollisen verkoston ja koulun yhteistyönä. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen edellyttämään moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisöissä. Opiskeluhoitoa on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto, että lukiolaissa ja laissa ammatillisesta koulutuksesta tarkoitettu opiskelijahuolto. Opiskeluhoito kuuluu kaikille oppilaitoksen työntekijöille ja sen tavoitteena on turvallinen oppilaitos, jossa opiskelijaa, huoltajaa ja oppilaitosyhteisöä tuetaan kokonaisvaltaisesti. Opiskeluhoitoa tulee toteuttaa ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä yhteisöllisenä opiskeluhoitotyönä, jonka avulla koko yhteisön hyvinvointi kasvaa. Yhteisöllistä opiskeluhoitoa toteutetaan monialaisena yhteistyönä eri toimialojen, sekä opiskelijakuntien ja muiden yhteistyötahojen kesken. Yhteisöllistä opiskeluhoitoa ohjaa oppilaitoksen yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä. Ryhmä käsittelee hyvinvointiin ja viihtyvyyteen liittyviä asioita yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Oppilaitoksen johtaja vastaa ryhmän kokoamisesta ja toiminnasta. Yksilökohtaista opiskeluhoitoa toteutetaan opiskelijan ja/tai tämän huoltajan suostumuksella. Yksilökohtaista työtä toteutetaan myös monialaisen asiantuntijaryhmän toiminta, johon kutsutaan tarpeen mukaan jäseniä asianosaisten suostumuksella. Forssan seudulla toimii opiskeluhoiton ohjausryhmä, jonka vastuulla on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoiton yleinen suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi.

Varhaisen puuttumisen toimintatavoilla tarjotaan yksilöllistä tukea opiskeluhoiton kautta, kuten opiskeluterveydenhuoltoa, kuraattoripalveluita ja psykologipalveluita. Forssan seudulla perusasteen kouluterveydenhuollon ja osin koulupsykologipalveluiden tuottamisesta vastaa FSHKY:

FSHKY: oppilashuolto (www.fshky.fi → sosiaali- ja perhepalvelut → oppilashuolto)

FSHKY: kouluterveydenhuolto (www.fshky.fi → terveystyöpalvelut → koulu- ja opiskeluterveydenhuolto → kouluterveydenhuolto)

Tammela: oppilashuolto (www.tammela.fi → opetus ja koulutus → oppilashuolto)

Jokioinen: koulukuraattori (www.jokioinen.fi → lapset ja nuoret → opetus → koulukuraattori)

Taulukko 5. Kuntayhtymän oppilashuollon henkilöstö Forssan seudulla

KUNTA	PERUSASTE	TOINEN ASTE
Forssa	2 koulukuraattoria n 1,5 koulupsykologia 4 terveydenhoitajaa	2,5 koulukuraattoria 0,8 koulupsykologi 2,3 terveydenhoitajaa
Humppila	0,5 koulukuraattori 0,25 koulupsykologi 0,5 terveydenhoitajaa	
Jokioinen	1 koulukuraattori n. 0,35 koulupsykologi 1 terveydenhoitaja	
Tammela	1 koulukuraattori n. 0,65 koulupsykologi 1 terveydenhoitaja	0,2 terveydenhoitajaa
Ypäjä	0,5 koulukuraattori n. 0,25 koulupsykologi 0,5 terveydenhoitajaa	0,5 koulukuraattori 0,20 koulupsykologi 0,5 terveydenhoitajaa

Yksittäisiä toimia ja menetelmiä on kuvattu tarkemmin esimerkiksi kuntakohtaisissa opetussuunnitelmissa, oppilaitosten omissa opiskeluhoitosuunnitelmissa sekä Forssan seudun oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirjassa, joka löytyy Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän verkkosivuilta. Forssan seudulla toisen asteen koulutusta järjestävät lukio, ammattiopisto ja hevosopisto. Nämä oppilaitokset vastaavat omista opiskeluhoitoon liittyvistä suunnitelmista, niiden toteuttamisesta ja arvioinnista.

Koulunkäynnin ohjaajat toimivat kouluissa luokkamuotoisen opetuksen tukena joko yleisavustajina tai kohdennetusti jonkun oppilaan oppimisen tukena. Koululaisten iltapäivätoiminta taas tarjoaa turvallisen ympäristön oppilaan koulupäivän jatkolle ja tukee sitä kautta myös vanhemmuutta.

3.2.3. Lapsen huomioon ottaminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa

Lait ja asetukset velvoittavat lapsen huomioimisen aikuisten palveluissa. Kun aikuinen tarvitsee sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluita, on tilanteessa otettava huomioon myös hänen huollossaan olevan lapsen tai lasten hoidon ja tuen tarve. Samoin lapsen oireillessa on huomioitava koko perheen tilanne. Sosiaalihuoltolain säännöksellä korostetaan aikuispalveluiden ja lastensuojelun yhteistyön tärkeyttä, sekä perhekeskeisen työskentelyn merkitystä.

Eri palveluissa on vaihtelevia käytäntöjä lapsen huomioon ottamisessa aikuisten palveluissa. Asian tärkeys on tiedostettu ja sen myötä seutukunnalla aloitellaan Toimiva lapsi & perhe-menetelmän käyttöön ottamista.

3.2.4. Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä kunnan perus- ja erityispalveluiden toimia, joilla edistetään ja turvataan lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Kaikilla niillä henkilöillä, jotka työskentelevät lasten ja perheiden kanssa on vastuu heidän hyvinvoinnistaan ja tuen tarpeiden mahdollisimman varhaisesta tunnistamisesta. Ehkäisevän lastensuojelun olennainen osa on nimenomaan ongelmien varhainen havaitseminen. Havaitsemisen keskeisenä perusvälineenä toimii puheeksi ottamisen tekniikka. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi neuvolakäyntien yhteydessä, neuvolan perhetyössä ja koulun sosiaaliyhdyksessä. Tukea tulee tarjota perheille varhaisessa vaiheessa niissä tilanteissa, joissa vanhempien voimavarat eivät enää riitä.

3.3. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lapsiperheiden sosiaalityö perustuu lastensuojelulakiin ja auttaa lapsia, nuoria ja perheitä silloin, kun perheen on vaikea selvitä omin voimin ja peruspalvelujen tuella. Lastensuojelu jaetaan palvelutarpeen arviointiin ja lastensuojelutarpeen selvittämiseen, lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun sekä ehkäisevään lastensuojeluun. Lapsen osallisuus, läheis- ja sukulaisverkoston merkitys, sekä asiakassuunnitelmaan perustuva tavoitteellinen ja dokumentoitu työote korostuvat lastensuojelulaissa.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä ovat lastensuojelun sosiaalityö, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Lastensuojeluilmoituksia tehdään Forssan seudulla hieman enemmän kuin muualla Suomessa. Ilmoitusten määrä on kasvanut hitaasti koko ajan vuoden 2008 jälkeen siten, että vuonna 2015 tehtiin 4 % enemmän ilmoituksia kuin vuonna 2008. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0-17-vuotiaiden määrä on myös lisääntynyt hiljalleen vuodesta 2005 lähtien. Vuonna 2005 1 % ikäluokan väestöstä oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Vuonna 2015 2,1 % vastaavanikäisestä väestöstä oli sijoitettuna, kun koko maassa vastaava prosenttiluku oli 1,4 %. Valtaosa sijoitetuista on onnistuttu sijoittamaan perheisiin, laitoksissa asui sijoitetuista 28,1 %.

3.3.1. Lastensuojelun palvelujärjestelmä Forssan seudulla

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu auttaa lapsia, nuoria ja perheitä silloin, kun perheen on vaikea selvitä omin voimin ja peruspalvelujen tuella. Lapsen osallisuus, läheis- ja sukulaisverkoston merkitys, sekä asiakassuunnitelmaan perustuva tavoitteellinen ja dokumentoitu työote korostuvat lastensuojelulaissa.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Kuntayhtymän lastensuojelun yksikössä työskentelee yhdeksän sosiaalityöntekijää. Lisäksi lastensuojelun päälliköltä edellytetään kelpoisuusehdon mukaan sosiaalityöntekijän koulutusta. Työ on organisoitu siten, että kaksi sosiaalityöntekijää vastaa kaikista lastensuojelutarpeen selvitysten tekemisestä. Heillä on työpareinaan kaksi sosiaaliyhdyksijää. Tämä arviointitiimi tekee lisäksi kaikki sosiaalihuoltolain mukaiset lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnit, vastaa virka-aikaisesta lastensuojelun päivystyksestä ja

sosiaalihuoltolain mukaisista asiakkuuksista. Kuusi sosiaalityöntekijää muodostaa avo- ja sijaishuollon tiimin. Heidän vastuullaan ovat kaikki lastensuojelun asiakkuudessa olevat lapset.

Lisäksi Forssan poliisiasemalla Ankkuri-tiimissä työskentelee sosiaalityöntekijä, jonka työn pääpaino on alaikäisissä rikoksenteijöissä ja parisuhde- ja perheväkivallassa. Lisäksi lastensuojelun yksikköön kuuluu perhetyön tiimi ja lastenkoti ja perhetyönkeskus Kaarisilta.

Sosiaalipäivystys on järjestetty yhteisesti Kanta-Hämeen kaikkien kuntien kanssa. Sosiaalipäivystys järjestää välttämättömät kiireelliset sosiaalipalvelut virka-ajan ulkopuolella päivystysalueen kuntien asukkaille tai kuntien alueilla oleskeleville henkilöille. Sosiaalipäivystys antaa kiireellistä apua lastensuojelu- ja perhekiirisitilanteissa sekä neuvoo ja ohjaa erilaisissa sosiaalisissa ongelmatilanteissa. Sosiaalipäivystys sijaitsee Hämeenlinnan poliisiaseman yhteydessä.

3.3.2. Avohuollon tukitoiminen riittävyys ja toimivuus suhteessa asiakkaiden tarpeisiin

Vuonna 2015 uudistunut sosiaalihuoltolaki toi mukanaan palvelutarpeen arvioinnin. Se tehdään, mikäli on tarve selvittää asiakkaan sosiaalihuollon palvelujen tarvetta. Mikäli lapsen ja perheen tilanne sitä vaatii, samassa yhteydessä selvitetään myös lastensuojelun tarve. Lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta, kun tämä lastensuojelutarpeen selvitys on tehty ja siinä todettu lastensuojelun tarve.

Taulukko 6. lapset, joille on vuoden aikana tehty palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä on selvitetty lastensuojelun tarve

KUNTA	2014	2015	2016
Forssa	127	100	87
Humppila	17	25	18
Jokioinen	50	50	46
Tammela	44	32	30
Ypäjä	24	11	15

Avohuollon tukitoimia täytyy järjestää viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän keskeisimpiä avohuollon tukitoimia ovat avohuollon sijoitus, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, tukihenkilötyö, tukiperhe ja taloudellinen tuki perheille esim. lasten harrastustoimintaan. Lisäksi varhaiskasvatusta myönnetään sosiaalityöntekijän tekemän päätöksen mukaisesti avohuollon tukitoimena.

Kuntayhtymän perhetyön tiimiin kuuluu vastaava perhetyöntekijä ja 11 perhetyöntekijää. Perhetyötä saa myös ilman lastensuojelun asiakkuutta sosiaalihuoltolain mukaisesti. Lastensuojelun perhetyön keskeisin tavoite on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, vanhemman ja perheen arjen hallinnan lisääminen sekä vanhemman tukeminen vanhemmuuden eri osa-alueilla. Perhetyön ydintehtävänä on myös lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen. Työtä tehdään pääsääntöisesti perheiden kodeissa.

Taulukko 7. Avohuollon asiakkaina olleet 0-17-vuotiaat lapset vuosina 2014-2016

KUNTA	yht 2014	% vastaavasta ikäryhmästä	yht 2015	% vastaavasta ikäryhmästä	yht 2016	% vastaavasta ikäryhmästä
Forssa	253	9,0	189	6,9	115	4,2
Humppila	47	9,4	35	7,4	19	4,4
Jokioinen	94	7,8	89	7,6	56	5,0
Tammela	87	6,6	72	5,7	44	3,5
Ypäjä	30	6,9	22	5,3	13	3,2
Kanta- Häme	3078	8,9	2511	7,4	*	*
koko maa	80325	7,5	64265	6,0	*	*

*ei tietoa saatavilla

Ennen vuotta 2015 kaikki lapset, joille tehtiin lastensuojelutarpeen selvitys, olivat selvityksen aikana lastensuojelun asiakkaina. Vuodesta 2015 alkaen lastensuojelulaki muuttui siten, että lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta, kun selvityksessä on todettu lastensuojelun tarve. Tämä muutos näkyy yllä olevan taulukon asiakasmäärien laskuna. Avohuollon asiakasmäärien laskua selittää myös se, että uudistuneen sosiaalihuoltolain myötä entistä useampia lapsi ja perhe on saanut palveluja, kuten esim. kotipalvelua, ilman lastensuojelun asiakkuutta.

3.3.3. Sijaishuollon järjestäminen

Lastensuojelun keskeinen periaate on lapsen vanhempien ja huoltajien tukeminen lapsen kasvatuksessa. Avohuollon tukitoimet ovat siten ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Avohuollon tukitoimien on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä: jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen kannalta tarkoituksenmukaisia, mahdollisia tai riittäviä, on lapsi otettava huostaan (lastensuojelulaki 4.3 § ja 40 §).

Sijaishuolto tulee järjestää ensisijaisesti aina perhehoidossa. Vain mikäli lapsen etu sitä vaatii, eikä perhehoito ole mahdollista edes tukitoimien avulla, järjestetään sijaishuolto laitoksessa tai muualla. Kanta-Hämeen alueella perhehoitoyksikkö Kanerva vastaa sijais-, tuki- ja kriisiperheiden rekrytoinnista, valmennuksesta, tuesta ja täydennyskoulutuksesta. Valmennusta järjestetään myös sukulaissijaisvanhemmille. Perhehoitoyksikkö etsii kunnan hakemuksesta lapselle sopivan sijais-, tuki- tai kriisiperheen. Perhehoitoyksikön työntekijät osallistuvat lapsen sijoitusprosessiin ja perhehoitajan intensiiviseen tukeen n. vuoden ajan. Tämän jälkeen perhehoitajalla on mahdollisuus osallistua yksikön järjestämään ryhmätoimintaan, täydennyskoulutuksiin ja työnohjausryhmiin. Vastuu sijoitetun lapsen asioista on sijoittajakunnassa. Perhehoitoyksiköstä nimetään vastuutyöntekijä perhehoitajalle. Perhehoitoyksikkö Kanerva sijaitsee Hämeenlinnassa ja kuuluu Hämeenlinnan kaupungin organisaatioon.

Lastenkoti ja perhetyönkeskus Kaarisilta on hyvinvointikuntayhtymän oma lastensuojelulaitos, joka on tarkoitettu avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitetuille tai huostaan otetuille lapsille ja nuorille. Kaarisillassa on seitsemän paikkaa lapsille ja nuorille. Kaarisillassa työskentelee kahdeksan ohjaajaa ja heidän lisäksi lastenkodin johtaja. Lastenkoti sijaitsee Forssassa lyhyen etäisyyden päästä kouluista ja muista lapsille tärkeistä palveluista.

Kaarisillan työssä keskeisiksi arvoiksi on määritelty lapsi- ja perhekeskeisyys, oikeudenmukaisuus, avoimuus ja vastuullisuus.

Lastenkodin tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehittyminen sekä taata lapselle erityinen suojeleminen ja huolenpito. Lastenkotihoito voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista. Sijoituksen kesto riippuu lapsen tarpeista ja perheen tilanteesta.

Sijaishuoltopaikkoja hankitaan pidempiaikaisiin sijoituksiin lisäksi yksityisiltä palveluntuottajilta. Sijaishuoltopaikan valinnassa on tärkeintä huomioida lapsen edun toteutuminen ja hänen yksilölliset tarpeensa. Laitoshuollon ostopalveluista on laadittu puitesopimus, joka perustuu Kanta-Hämeen kuntien yhdessä toteuttamaan kilpailutukseen.

Taulukko 8. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat lapset viimeisimmän sijoitustiedon (31.12.) mukaan

KUNTA	yht 2014	% vastaavasta ikäryhmästä	yht 2015	% vastaavasta ikäryhmästä	yht 2016	% vastaavasta ikäryhmästä
Forssa	75	2,7	82	3,0	63	2,3
Humpila	-	-	-	-	-	-
Jokioinen	14	1,2	19	1,6	23	2,1
Tammela	16	1,2	15	1,2	16	1,3
Ypäjä	7	1,6	6	1,4	6	1,5
Kanta-Häme	584	1,7	580	1,7	*	*
koko maa	15006	1,4	14853	1,4	*	*

*ei tietoa saatavilla

Yllä olevasta taulukosta voi huomata, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten suhteellinen määrä vastaavasta ikäryhmästä on ollut vuosina 2014-2016 huomattavan korkea Forssan seudulla verrattaessa koko maan tilanteeseen. Etenkin Forssan osalta sijaishuollossa olevien lasten lukumäärä on korkea. Huomattavaa on kuitenkin, että lasten määrä Forssan osalta on ollut vuonna 2016 alhaisempi kuin kahtena edeltävänä vuonna. Muiden kuntien osalta merkittävää muutosta tarkastelujaksolla on tapahtunut ainoastaan Jokioisilla. Siellä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä näyttää olevan huomattavassa kasvussa.

3.3.4. Resurssit ja kehittäminen

Lastensuojelun tarpeeseen vaikuttaa merkittäväällä tavalla peruspalveluiden hyvä saatavuus ja toimivuus, sekä ennaltaehkäisevän työtavan ja menetelmien käyttö. Hyvinvointikuntayhtymän perhepalveluissa tehtävällä laadukkaalla sosiaali- ja terveydenhuollon työllä pystytään tukemaan ja lisäämään perheiden hyvinvointia ja vanhempien valmiuksia vastata lasten hoidosta ja huolenpidosta. Näiden palveluiden resurssien riittävydestä on tulevaisuudessakin huolehdittava. Hyvinvointikuntayhtymässä on otettu käyttöön tutkittuja ennaltaehkäisyyn perustuvia menetelmiä.

Näistä keskeisimpiä lastensuojelun tarpeen kannalta ovat Voimaperheet- toimintamalli ja Toimiva lapsi & perhe-menetelmän mukainen Lapset puheeksi-keskustelu ja Lapset puheeksi-neuvonpito. Voimaperheet-toimintamalli on kehitetty lasten käytösongelmien ennaltaehkäisevään hoitoon. Vanhempainohjausta tarjotaan sen avulla internetin ja puhelimen välityksellä. Lapset puheeksi -keskustelun päämääränä on tukea lasten kehitystä erityisesti silloin, kun lapsen elämäntilanteeseen liittyy vaikeuksia. Tavoitteena on tunnistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeiset tekijät ja pohtia sitä, kuinka niitä voidaan tarvittaessa tukea. Neuvonpito on toiminnallista verkostotyötä, jonka tavoitteena on saada aikaan perheen ja lapsen arjessa sellaisia konkreettisia tekoja, jotka tukevat lapsen pärjäämistä. Näiden menetelmien käyttöönotolla tavoitellaan entistä varhaisemmassa vaiheessa avun ja tuen tarjoamista perheille. Peruspalveluiden merkitys ja rooli korostuu entisestään, kun lapsen tilannetta ja sitä vahvistavia tekijöitä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti ja moniammatillisesti. Tavoitteena on lisäksi, että entistä useampi perhe ja lapsi saisivat tarvitsemansa avun ja tuen peruspalveluista ilman, että lastensuojelun asiakkuutta tarvittaisiin.

Lapsi – ja perhekohtaisen lastensuojelutyön kehittämistarpeeksi on kuntayhtymässä havaittu perhehoidon vahvempi tukeminen sijaishuollon muotona. Perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto ja usein lapsen edun mukainen ratkaisu. Kehittämistyön tavoitteena tulee olemaan kiintymyssuhteen vahvistaminen ja tukeminen lapsen ja perhehoitajan välillä. Tavoitteena on turvata lapsen edun toteutuminen sijaishuollossa ja vähentää sijaishuoltopaikan muutostarvetta. Lisäksi avohuollon tukitoimien kehittäminen entistä monipuolisemmaksi ja perheiden tarpeiden mukaiseksi tulee olemaan kehittämistyön kohteena hyvinvointikuntayhtymässä.

Kuntayhtymän lastensuojelun sosiaalityötä kuormittavat kelpoisuusehdot täyttävien sosiaalityöntekijöiden rekrytointihaasteet. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä tuli voimaan 1.1.2016. Lain myötä sosiaalityöntekijän sijaisuuksiin palkattavan työntekijän on oltava ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun. Aiemmin sijaisuuksiin oli usein palkattu sosionomi-koulutuksen saanut henkilö. Uusien työntekijöiden saatavuuden parantamiseksi ja nykyisten työntekijöiden pysyvyyden varmistamiseksi laadittiin keväällä 2017 suunnitelma. Suunnitelmaan on kirjattu työssä jaksamista ja työn kehittämistä tukevia menetelmiä. Samassa yhteydessä yhtymähallitus hyväksyi palkkaukseen liittyviä tekijöitä, joilla rekrytointia pyritään tehostamaan. Suunnitelman toimivuutta rekrytoinnissa seurataan. Riittävän sosiaalityöntekijäresurssin varmistamisella pyritään turvaamaan se, että lastensuojelun työskentely on laadukasta ja että lastensuojelulain mukaisissa määrärajoissa pysytään.

4. HYVINVOINTISUUNNITELMAN TAVOITTEET, TOIMENPITEET, SEURANTA JA ARVIOINTI

Hyvinvointityö on kunnan eri toimialojen yhdessä toteuttamaa työtä, joka kohdistuu yksilöön, perheeseen, yhteisöihin, väestöön ja elinympäristöihin. Työ edistää sosiaalista hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta, lisää ja tukee osallisuutta sekä ehkäisee köyhyyttä, syrjäytymistä ja muita sosiaalisia haittoja. Työ on suunnitelmallista voimavarojen kohdentamista hyvinvointia edistävällä tavalla.

Forssan seudun hyvinvointisuunnitelman tavoitteet on asetettu kerätyn aineiston pohjalta olemassa oleviin palveluihin peilaten. Tavoitteiden asettamisessa suuri painoarvo oli yläkoululaisten kyselyiden aineiston pohjalta tärkeimmäksi arvottamilla asioilla. Tavoitteiden asettamisen jälkeen Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä työsti tavoitteisiin vastaavat toimenpide-ehdotukset omien palvelujensa näkökulmasta ja määrittä niille aikataulut ja vastuutahot. Tämän jälkeen kunnissa työsti kunnan määrittämässä työryhmässä ne toimenpiteet joita kunta toteuttaa omien palvelujensa kautta, sekä niiden aikataulutus ja vastuutahot. Kuntien kanssa tarkennettiin myös seurannan ja viestinnän suunnittelua.

Hyvinvointikertomuksen vuosiraportteihin kootaan ja arvioidaan hyvinvointi- ja terveystietoa lapsista, nuorista ja lapsiperheistä. Seurantasuunnitelmaan on kirjattu miten ja mitä tietoa kerätään seurantaa varten, miten edistymisestä raportoidaan vuosittain ja miten edistymisestä viestitään päätöksen tekijöille, kuntalaisille ja yhteistyötoimijoille. Hyvinvointisuunnitelman vuosiraportti toimitetaan kunnanvaltuustolle. Suunnitelman kokonaisarviointi työstetään vuonna 2021, jolloin asiakirja myös päivitetään.

1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja kasvuolojen kehittäminen

TAVOITE	TOIMENPITEET	AIKATAULU	VASTUUTAHO
1 .Aikuiset osoittavat kiinnostusta lasten ja nuorten elämää kohtaan.	FSHKY Vahvistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön käsitystä lapsen ja nuoren asiakkaan näkökulmasta.	2017 - 2018 Lapsipotilaan/asiakkaan prosessin erityispiirteiden kuvaaminen (listaus lapsiasiakkaan kanssa huomioitavista asioista ja niistä tiedottaminen)	FSHKY:n kehittämisen tuki työryhmä Perhepalvelujen johtotiimi ja sen asettama työryhmä Oppilashuolto
	Lasten asiakaspalautejärjestelmä	2018 - 2020 Lasten ja perheiden palautejärjestelmän rakentaminen, käyttöönotto ja vakiinnuttaminen	
	2.Aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus on rakentavaa ja vahvistavaa	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja vanhempien osallisuus	2018 Pikkulasten ja vauvaperheiden palvelujen nykytilan ja kehittämistarpeen arviointi, jonka pohjalta kehittämissuositukset, joista perhepalvelujen johtotiimi valitsee toteutettavat.
3. Lasten ja nuorten tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen tukeminen	Yhteisölliset menetelmät yhteistyössä kuntien kanssa	2019 - 2020 Kehittämissuositusten toteutukset	
	<u>KUNTA</u>		

SEURANTASUUNNITELMA
FSHKY Lapsiasiakkaan prosessikuvaus ja suunnitelma tiedottamisesta. Tiedottamisen seuranta. Lapsi- ja perhepalautteen tilasto Johtotiimi kirjaa ja arvioi kehittämissuositukset Lastensuojelun tilastot ja kouluterveyskyselyt
<u>KUNTA</u>

2. Kasvatusta tukevat palvelut ja ehkäisevä lastensuojelu

TAVOITE	TOIMENPITEET	AIKATAULU	VASTUUTAHO
1.Lasten, nuorten ja lapsiperheiden varhainen tukeminen peruspalveluissa	<u>FSHKY</u> Toimiva Lapsi & Perhe – menetelmän käyttöönotto Voimaperheet-toimintamalli Perhekeskus-toimintamallin kehittäminen	2017: TLP-menetelmään kouluttautuminen, Voimaperheet toimintamallin käyttöönotto ja vakiinnuttaminen (2018) 2018: TLP-menetelmän käyttöönotto	Perhepalvelut
2.Laadukkaan ja mielekkään vapaa-ajan toiminnan kehittäminen	Harrastustoiminnan tukeminen pienituloisille matalalla kynnyksellä	2018-2020 Harrastustoiminnan tuen perusteiden määrittely ja tuen käyttöön ottaminen ja toteuttaminen 2020 Arviointi	
	<u>KUNTA</u>		

SEURANTASUUNNITELMA
FSHKY TLP-menetelmän koulutuksen tilastot (kouluttautuneiden määrä/palvelualue) Menetelmien käyttämisen seuranta Lastensuojelun tilastot Kirjallinen ohjeistus harrastustoiminnan tukemisen määrittelystä ja toteutuksesta Tilasto harrastustoiminnan tukea saaneiden määrästä
<u>KUNTA</u>

3. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

TAVOITE	TOIMENPITEET	AIKATAULU	VASTUUTAHO
1. Avohuollon tukitoimien monipuolistaminen	Lastensuojelun avohuollon tukitoimien kehittäminen	2018 Avohuollon tukitoimien kartoitus ja suunnitelma niiden kehittämisestä 2019 Kehittämistoimenpiteet	Lastensuojelu Lasten ja nuorten psykiatrian poliklinikka
2. Sijaishuollon tukemisen kehittäminen	Lastensuojelun ja lastenpsykiatrian projekti, jonka tavoitteena on kiintymyssuhteen vahvistaminen ja varjeleminen perhehoidossa.	2017 Kiintymyssuhdekeskeisen perhehoidon projektin toteutus 2018 Projektin tulosten käyttöönotto	

SEURANTASUUNNITELMA
FSHKY Projektia koskeva dokumentointi suunnitelmiseen, aikataulutukseen ja loppuraportteineen Tilasto sijoitusten kestävydestä

LIITTEET

LIITE 1.

Taulukko 4. Yläkoululaisten tekemän arvottamisen tulokset sijalukuina kunnittain

VÄITTÄMÄ	FORSSA	HUMPPILA	JOKIOINEN	TAMMELA	YPÄJÄ	SEUTUKUNTA
Kiusaamisen pitää loppua.	2	1	1	1	1	1
Aikuisten pitää olla reiluja sekä kannustaa ja arvostaa lapsia ja nuoria.	4	2	2	2	3	3
Nuorten ja lasten pitää saada kertoa enemmän mielipiteitään ja päästä vaikuttamaan enemmän asioihin.	10	5	7	3	6	9
Harrastusmahdollisuuksien pitää olla halvempia, rennompia ja monipuolisempia.	3	10	10	10	7	7
Nuorilla ja lapsilla pitää olla enemmän luvallisia oleskelu-, leikki- ja liikuntapaikkoja.	1	3	8	9	5	2
Kouluissa pitää kiinnittää huomiota työrauhan ylläpitämiseen.	11	7	5	5	11	10
Kouluissa pitää olla mielenkiintoisia kerhoja ja valinnaisaineita.	7	8	11	11	8	11
On tärkeää, että lapset ja nuoret syövät hyvin, lepäävät tarpeeksi, eivätkä käytä päihteitä.	5	9	5	6	10	6
Lapsi tai nuori voi hyvin, kun perhe voi hyvin.	6	6	3	4	8	4
Liikkumisen kävellen, pyörällä, mopolla ja julkisilla pitää olla helpompaa.	9	10	8	6	2	8
Lapsia, nuoria ja perheitä pitää auttaa ajoissa – jo ennen kuin asioista tulee isoja ongelmia.	7	4	3	8	3	5

